

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ

Η ελληνική κοινωνική ασφάλιση στην περίοδο της κρίσης

Η οικονομική και δημοσιονομική κρίση όπως εκδηλώνεται από το 2009 και εφεξής έπληξε και συνεχίζει να πλήττει συντριπτικά το ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Η οξύτητα της κρίσης επηρεάζει πολύπλευρα το ασφαλιστικό μας σύστημα με τα ιδιαίτερα του χαρακτηριστικά.

Το μεγαλύτερο μέρος των παρεμβάσεων στο ασφαλιστικό σύστημα για την αντιμετώπιση της κρίσης ευθυγραμμίζεται με τις μεταρρυθμιστικές τάσεις που εμφανίζονται στις περισσότερες χώρες της ΕΕ. Η ιδιαιτερότητα της ελληνικής κρίσης και των συνθηκών πολιτικής επιτροπείας έχει ως αποτέλεσμα να εφαρμόζονται σωρευτικά συνδυασμοί «καλών πρακτικών» λιτότητας που εντοπίζονται σε άλλα κράτη-μέλη χωρίς την απαιτούμενη προετοιμασία και τις καλύτερες συνθήκες μετάβασης.

Στον τομέα της οικονομικής βιωσιμότητας, η κρίση χρέους δυσχέρανε καθοριστικά τη δυνατότητα κρατικής χρηματοδότησης των φορέων κοινωνικής ασφάλισης. Η κρίση της αγοράς εργασίας συντέινει στην ίδια κατεύθυνση από την πλευρά της είσπραξης ασφαλιστικών εισφορών. Η εκτίναξη των ποσοστών ανεργίας και η μείωση των μισθών σε συνδυασμό με την εξάπλωση μορφών ελαστικής ή αδήλωτης εργασίας συρρικνώνουν τα έσοδα από εισφορές κοινωνικής ασφάλισης.

Με δεδομένο το πλαίσιο αυτό, οι παρεμβάσεις του νομοθέτη για την ισοσκελίση δαπανών με τα έσοδα ήταν συνεχείς και αυξανόμενης έντασης. Με σειρά νόμων, προωθήθηκαν συνεχόμενες και συσσωρευόμενες περικοπές συντάξεων που είχαν ως αποτέλεσμα τη μεσοσταθμική μείωση συντάξεων άνω του 45%. Αλλά το αποτέλεσμα της σάρωσης περικοπών παρότι κοινωνικά επώδυνο δεν κατάφερε να ισοσκελίσει τους προϋπολογισμούς των φορέων κοινωνικής ασφάλισης. Αυτό οφείλεται αφενός στην υποβάθμιση των εσόδων που προαναφέρθηκε αλλά και στην εξώθηση πολλών εργαζόμενων στη συνταξιοδότηση, ιδίως κατά την πρώτη τριετία.

Παράλληλα με τις άμεσες μειώσεις συντάξεων λειτουργούν οι παρεμβάσεις στις «παραμετρικές» προϋποθέσεις πρόσβασης στη θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος μεταβάλλονται εντείνοντας και επιταχύνοντας την εξέλιξη αύξησης των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης και αύξησης του απαιτούμενου χρόνου ασφάλισης.

Λιγότερο εμφανείς αλλά καθοριστικές για τη διαμόρφωση του νέου ασφαλιστικού συστήματος είναι οι μεταρρυθμίσεις διαρθρωτικού χαρακτήρα. Συνοψίζοντας τις βαθειές αλλαγές με απροσδιόριστες ακόμα συνέπειες για το υπό διαμόρφωση ασφαλιστικό τοπίο εντοπίζουμε τα τρία βασικά χαρακτηριστικά των «διαρθρωτικών» παρεμβάσεων.

Πρώτον, με την μετάβαση σε ένα σύστημα νοητής κεφαλαιοποίησης καθορισμένων εισφορών και τον περιορισμό της κρατικής εγγύησης στη βασική σύνταξη αποδυναμώνεται η αλληλεγγύη και εξατομικεύεται η ευθύνη κοινωνικής προστασίας. Η αυστηρή και περιουσιακή σύνδεση ατομικών εισφορών με τις μελλοντικές παροχές αναπαράγει τις εργασιακές ανισότητες και ταυτόχρονα αλλοιώνει την αντίληψη της σύνταξης ως πρωτίστως κοινωνικού δικαιώματος. Δεύτερον, εισάγονται αυτόματες ρήτρες οικονομικής βιωσιμότητας για τον προληπτικό και εκ των υστέρων έλεγχο

των δαπανών των φορέων κοινωνικής ασφάλισης. Τελευταίο στοιχείο διαρθρωτικών παρεμβάσεων είναι η ευρείας κλίμακας λειτουργική και διοικητική ενοποίηση των φορέων κοινωνικής ασφάλισης που υπήρξε καταλύτης επιτάχυνσης και εμβάθυνσης των επιμέρους άμεσων και διαρθρωτικών επιλογών.

Σε επίπεδο αρχών, η οικονομική βιωσιμότητα του συστήματος παραμερίζει τους προβληματισμούς για την κοινωνικά αποτελεσματική λειτουργία του. Η ατομική ανταπόδοση κερδίζει διαρκώς περισσότερο έδαφος έναντι της αρχής της αλληλεγγύης. Η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου αγνοούνται λόγω της ανάγκης άμεσων και επιτακτικών μέτρων.

Το νέο τοπίο για την κοινωνική ασφάλιση που διαμόρφωσε η κρίση είναι μεν ακόμα ανολοκλήρωτο, όμως τα βασικά χαρακτηριστικά έχουν ήδη αρχίσει να αποκρυσταλλώνονται. Συντελείται μία «αλλαγή παραδείγματος» όσον αφορά: (α) την αντίληψη για τη λειτουργία των δαπανών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης ως καταναλωτικών και όχι παραγωγικών, (β) την απότομη απόσυρση της συλλογικής εγγύησης και ευθύνης για την κοινωνική αποτελεσματικότητα του συστήματος αφήνοντας ευρύ πεδίο ανάπτυξης στην ομαδική και ατομική ιδιωτική ασφάλιση, (γ) την εξατομίκευση του κοινωνικοασφαλιστικού κινδύνου που λειτουργεί και ως «βιοπολιτική» μετακύλισης της ισορρόπησης των κοινωνικών προϋπολογισμών στους ασφαλισμένους.

Η διαμόρφωση του νέου μοντέλου κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα σε συνδυασμό με την παγίωση της απορρύθμισης της αγοράς εργασίας μας επιτρέπουν να ισχυριστούμε ότι ενδεχόμενη «έξοδος από την κρίση» με αυξημένους αριθμούς ανάπτυξης δεν αρκεί για την έξοδο από την κρίση του ελληνικού συστήματος κοινωνική ασφάλισης.